

omnis ille, qui in eodem foro convincitur egisse contra tenorem censuræ; tenor autem censuræ non fuit tantum prohibere actum publicum, vel cum scandalo, sed simpliciter actum illum. Quamvis enim absolute non potuerit obligare in conscientia ad non exercendum illum actum, etiam occulte, et sine scandalo, nihilominus tamen respectu fori exterioris jus confert, ut si talis actus in iudicio probetur, ut delictum habeatur et puniatur. Et ita videtur quodammodo esse bellum justum ex utraque parte; cum vero id fit interveniente ignorantia, non est inconveniens; præsertim, quia non est proprie ex utraque parte bellum, cum subditus semper teneatur parere in exteriori foro, licet in interiori nihil peccaverit.

An publice, et cum scandalo hujusmodi censuram violans incurrat penas jure impositas contra violantes censuram.

19. Hinc vero nascitur in hoc eodem puncto dubium aliud, quod non est parvi momenti, scilicet, an transgressor hujus censuræ justæ in foro exteriori, et in se injustæ, si publice, et cum scandalo illam contemnat, incurrat penas in jure impositas contra violantes talem censuram; ut, v. gr., si illa censura erat excommunicatio, an ille celebrans in publico, maneat irregularis. Vel etiam dubitari potest, an illa excommunicatio, quæ solum erat valida in foro exteriori, fiat valida etiam in interiori, ratione subsequentis contemptus. In priori puncto nihil invenio expresse dictum ab auctoribus. Cajetanus vero, qui contendit illam non esse censuram, magis quam homo pictus sit homo, plane negaret incurri illam poenam, quia ille non est transgressor censuræ. Navarrus vero, qui contendit illam esse veram censuram, fortasse diceret oppositum.

20. *Conclusio.* — Mihi tamen videtur dicendum, illum absolute, et in re non manere irregularem; et sic de aliis poenis. Probo, quia ille vere, et in re non est excommunicatus, vel certe (ne hæreamus in modo loquendi) illa excommunicatio est valde diminuta et imperfecta; et ideo illius transgressio est etiam imperfecta, et diminuta violatio censuræ. Diximus autem supra, poenam ipso jure impositam non incurri per actum imperfectum; ergo in præsentia illa imperfecta transgressio non satis est ad incurrendam irregularitatem, vel alias poenas ipso jure latas. Dico autem, vere, et in re,

quia in foro exteriori seu existimatione ille habebitur irregularis in eo casu, et ut talis in iudicio condemnabitur; ideoque simili proportionem tenebitur propter vitandum scandalum publice se gerere ut irregularem, et consequenter ad hoc vitandum dispensationem procurare; tamen in re vere non est irregularis. Neque etiam per illam sententiam fiet irregularis in re ipsa, quia illa sententia non est illativa irregularitatis, sed declarativa; et ideo non potest facere, ut sit irregularis, qui non erat, sed ut existimetur.

21. *An censura nulla, fiat valida, ratione contemptus.* — Contra hanc sententiam videtur tenere Covarruvias supra, dicto § 7, num. 7, concl. 4, ubi generaliter docet, eum, qui non servat censuram injustam, incurrere omnes pœnas jure latas contra violantes censuram. Affertque in eam sententiam plures alios, inter quos Paludanus expressius in illa generalitate loquitur. Ipse vero Covarruvias etiam in particulari loquitur de irregularitate, quam dicit incurri. Verumtamen confuse admodum loqui videtur Covarruvias ibi; nam in conclusione prima dixerat, excommunicationem injustam non obligare in conscientia; et in secunda, non privare suffragiis Ecclesiæ; quæ duo non sunt vera de excommunicatione ita injusta, ut tamen sit valida; sed tantum de ea, quæ est nulla; nam illa prior simpliciter obligat in conscientia, et privat suffragiis. In tertia vero, et quarta conclusione subdit, sententiam injustam nihilominus timendam esse, et ita servandam, ut si violetur, incurratur poena. Hoc autem ultimum non est verum de sententia injusta, quæ est nulla, ut ipse ibidem fatetur. Confuse ergo, et æquivoce loquitur. Unde in rigore nobis non contradicit; neque omnia, quæ adducit, nobis obstant, quia procedunt de injusta sententia simpliciter valida; hæc autem, de qua nos loquimur, est in re nulla, et solum secundum quid valida.

22. In alio autem puncto Navarrus indicat hujusmodi censuram quasi firmari, et omnino veram effici per contemptum. Cum enim dixisset, illam censuram, seu excommunicationem injustam non adimere interiorem communionem, neque suffragia generalia, addit, nisi aliqua negligentia, vel contumacia mortali roboretur; citatque Felinum et Cajetanum. Et alii auctores eodem fere modo loquuntur. D. Thomas autem solum dicit: *Si contemneret, eo ipso mortaliter peccaret;* quod quidem verum est. Quia vero propter

hoc peccatum mortale non est lata in jure aliqua censura, neque etiam illa prior, quæ per sententiam lata fuit, cadit in culpam, quæ in ejus transgressione committitur, ideo verissimum censeo, ex vi illius culpæ non roborari, neque augeri priorem censuram, neque novum effectum habere; quod sensit Covarruvias, in dicto § 7, num. 5, in fine, et num. 7, in fine. Quamvis possit Prælati sub nova censura prohibere, ne illa prior contemnatur, et tunc qui illam contemneret, cum veram et gravem culpam committat, novam illam incurret censuram, jam non in sola præsumptione fundatam, sed in vera præcepti transgressione, novaque contumacia.

Num censura justa solum in exteriori foro privet jurisdictione.

23. *Ratio dubii.* — Ultimo dubitari potest circa hanc partem, an hujusmodi censura, justa in solo exteriori foro, sit valida quoad effectum privandi jurisdictione spirituali. Nam hunc effectum habent censuræ, et est ex iis, quos per seipsas immediate, et (ut dicebam) potestative operantur, et non tantum præcipiendo. Aliunde vero hæc jurisdictionis non videtur numeranda inter bona spiritualia, quæ pertinent ad bonum animæ, quia per se non ordinatur ad bonum habentis, sed aliorum, ad modum gratiæ gratis datæ, vel potius tanquam ministerium quoddam Ecclesiasticum. Et ex hoc capite videtur non esse inconveniens, ut hæc jurisdictionis auferatur per hanc censuram. Nec refert, quod talis jurisdictionis possit esse fructuosa habenti, in ordine ad bonum animæ, si bene illa utatur; nam hoc etiam de quibuscumque bonis temporalibus dici potest.

24. *Resolutio.* — Dicendum nihilominus censeo, hanc jurisdictionem non auferri, sed suspendi ex vi talis censuræ, quantum ad forum internum, seu in re ipsa. Itaque absolutio sacramentalis data ab hujusmodi excommunicato vel suspenso, est valida, quantum est ex hoc capite; et idem est de absolute a censura, et de dispensatione in voto, et similibus. Ratio est eadem fere, quæ in præcedentibus facta est; quia, licet hujusmodi jurisdictionis non sit absolute ex bonis spiritualibus animæ, tamen simpliciter est res magnæ æstimationis apud ipsum habentem, et respectu Ecclesiæ pertinet ad commune bonum ejus; ergo non est cur Ecclesia absoluta potestate velit efficaciter illam au-

ferre ab homine innocente. Et explicio a simili; nam cum iudex secundum allegata et probata condemnat innocentem ad mortem, si in potestate ejus esset non exequi sententiam, servando alioqui in exterioribus totum ordinem juris, suumque munus implendo, illam sine dubio suspenderet ex charitate, et ex justitiæ æquitate; ergo similiter, cum sententia censuræ non habeat executorem distinctum, sed secum afferat executionem, ut jura aiunt, iudex, in cujus potestate est ferre sententiam, et nolle executionem, nisi quantum vel ordo juris, vel causa vera, et in re existens postulat, debet secundum justitiæ æquitatem hoc modo intendere talem censuram; ergo non operabitur ultra hanc intentionem. Imo addo, quod licet iudex privatus plus intenderet, non haberet effectum, tum quia talis intentio est contra intentionem Ecclesiæ et Christi dantis hanc potestatem; unde excedit limites potestatis. Tum etiam quia illa actio ut sic esset contra justitiam commutativam; et ideo quantum est ex vi sententiæ, est nulla quoad hunc effectum. Quod maxime verum censeo de jurisdictione interna in foro poenitentiae, quia ejus actus et magis spectat ad salutem animæ, et magis occulte, ac spiritualiter exercetur. Idem tamen opinor de jurisdictione in foro exteriori, quantum attinet ad permanentiam ejus, et ad eum usum, qui sine strepitu iudicii, vel sine scandalo, et publicitate exerceri potest; nam quoad reliquos usus publicos servanda est moderatio superius posita, abstinendumque est ab hujusmodi actibus, propter eandem rationem.

25. *Num privet humana communicatione.* — Hinc vero consequenter oritur dubitatio de altera parte superius posita, scilicet, de nocentibus temporalibus seu humanis quæ censura infert, an revera inferantur per hujusmodi censuram. Possumusque etiam in eis distinguere duos modos supra positos inferendi illos, scilicet efficaciter, vel tantum præceptive; nam priori modo censura per seipsam reddit, v. gr., inhabilem hominem ad dignitatem, aut beneficium, vel aliquid simile, seu irritat collationem ejus. Posteriori autem modo tollit communicationem humanam, quam potius vetat, quam tollit. Unde in hoc posteriori modo operandi circa hæc humana commoda, etiam servandam censeo regulam superius positam, nimirum, talem censuram non obligare in conscientia, vel ipsum excommunicatum, v. gr., ut se privet

his bonis, quando illis uti potest secreto, et sine scandalo; vel etiam alios, ut sese abstinere, quando illis certo constat de alterius innocentia, et consequenter de tali injustitia sententiae. At vero in publico, et ubi potest oriri scandalum, utrique tenentur abstinere, propter obedientiam justi et publici praecipii inclusi in illa sententia, et propter observantiam debitam Ecclesiasticae potestati. Et haec est tota ratio hujus posterioris partis. Prior vero eodem modo probanda est, quo caetera, quae diximus. Nam, licet haec bona sint minoris momenti, quam praecedentia, sunt tamen alicujus; et opposita privatio moraliter existimatur grave onus, et ideo non est cur innocens ad illud sustinendum obligetur, quando sine ullo detrimento communis boni illud vitare potest.

An censura justa solum in exteriori foro reddat inhabilem ad beneficia, dignitates, et reliquos Ecclesiasticos honores.

26. Circa alios vero effectus, quos censura potest seipsa efficere, et exequi, est nonnulla major difficultas, quia in eis non ita commode videtur posse applicari distinctio data de actu publico vel secreto. Nam collatio, v. gr., beneficii facta hujusmodi excommunicato, aut erit semper irrita, aut semper valida, sive fiat publice, sive secreto; nam, si secreto facta irrita est, a fortiori si sit publica; si vero, secreto facta, est valida, etiam erit, licet publice fiat; nam haec circumstantia, licet reddat actum culpabilem et peccaminosum, tamen jam supra dixi, propter hanc culpam non incurri novam censuram, nec roborari aut augeri priorem; ergo ratione illius non habebit hunc novum effectum irritandi talem actum. Accedit, quod talis actus ex se est satis publicus, cum fiat publica et superioris potestate, et de illo constare debeat publico instrumento. Solum potest in praesenti dici secreto fieri, quando superior, qui beneficium confert, ignorat talem censuram. Quae circumstantia videtur valde accidentaria ad irritandum, vel non irritandum actum; atque ita videtur hujusmodi censura semper invalidare hunc actum, quia, sicut in aliis effectibus publicis operatur quantum potest, scilicet prohibendo, ita in hoc operabitur quantum potest, scilicet irritando. Et confirmatur; nam in his actibus videtur omnino necessarium ad commune bonum Ecclesiae, ut talis sententia suum effec-

tum consequatur inhabilitando personam, seu irritando actum, quia haec bona, v. gr., beneficium Ecclesiasticum, et similia, ordinantur ad publicum usum Ecclesiae, per se loquendo; et ideo est valde conveniens, ut publice constare possit, an talis actio, vel collatio beneficii valida sit, necne. At vero si collatio facta hujusmodi excommunicato esset valida, non posset id Ecclesiae constare publica scientia, cum excommunicatio sit publica, et innocentia occulta. Igitur ne confusio oriatur, et incertitudo in aliis actibus vel effectibus, qui ex valore illius prioris pendere possunt, necessarium videtur, ut haec sententia quoad hunc effectum efficaciter operetur, etiam circa innocentem, quia bonum commune praefendum est privato communi modo ejus, quae ratio boni communis non ita intervenit in aliis effectibus, et ideo ab eis non licet argumentum sumere.

27. *Enodatio.* — Sed non obstantibus his apparentibus conjecturis, distinctione hic etiam utendum censeo. Nam absolute, et in re ipsa non opinor hujusmodi personam manere inhabilem ad haec bona ex vi talis censurae, neque talem actionem, seu collationem beneficii ex se, atque in re ipsa invalidam esse; sed cum limitatione saepe posita, personam esse inhabilem in foro exteriori, et in eodem posse actionem declarari irritam, vel efficaciter irritari. Fundamentum totius assertionis idem est, quod ad reliquas probandas adduximus; nam in omnibus cum eadem proportionem loquimur. Quia haec bona, quamvis non omnia sint aequalia, tamen omnia existimamus gravia, et non efficacius auferenda, quam vel causa, vel ratio communis boni exigere videatur; hic autem nec causa inest, ut supponimus, nec ratio communis boni plus requirit, ut rem ipsam declarando constabit. Itaque non censeo talem personam manere inhabilem, quia revera non est digna tali poena. Et quia nullum est communis boni detrimentum, quod, si, antequam absolvi possit, beneficium obtineat, collatio valeat, nam tunc jam habet publicum titulum beneficii; et alioqui potest illud apparens impedimentum, quod ex illa censura oriri poterat, ita esse occultum, ut nihil obstet, quominus illa beneficii collatio etiam in communi et publica scientia valida sit; sic enim sunt validae infinitae aliae actiones, quae habent impedimenta secreta, de quibus si in iudicio constaret, irritae redderentur. Dixi autem, *antequam absolutionem obtinere potuerit;*

nam si posset prius absolutionem petere, teneretur sine dubio illam procurare ad tollenda dubia et pericula in re tam gravi. Si tamen non posset vel non adverteret, probabilissimam, esse censeo sententiam positam et satis securam.

28. Imo addo, quod, licet ex gravi culpa negligentiae, aut contemptus, praetermissa absolutione acciperet beneficium, non propterea actio esset omnino irrita. Quod mihi satis probat ratio superius facta, scilicet quod haec censura non reflectitur (ut sic dicam) in culpam contra ipsam commissam; si ergo absque tali culpa collatio non est irrita, neque propter illam erit. Talis vero actio, ut, v. gr., collatio beneficii, si in iudicium externum adduceretur, et homini sic excommunicato facta probaretur, irrita sine dubio declararetur; et quidem juste, quia in illo foro talis homo excommunicatus est, unde in eodem etiam est incapax talis collationis.

29. *Si collatio beneficii sic ligati irrita declaratur, sententia sine dubio tenet.* — Addo vero, hujusmodi sententiam declaratoriam, quamvis in sola praesumptione, vel potius exteriori probatione fundetur, et revera non supponat, illud factum, quod declarat, tale esse, quale per ipsam declaratur, nihilominus vere efficere quod declarat, irritando scilicet illud factum, seu collationem, non jam solum in praesumptione, seu exteriori foro, sed absolute, et in re. Ratio est, quia hoc saltem expedit communi bono, ne res illa seu actio, et aliae, quae ex illa pendent, vel subsequuntur, semper fundentur in sola opinione absque rei subsistentia; nam statim beneficium illud conferretur alteri; vel ergo haec collatio valida est, vel non; si est valida, oportet, ut prior jam sit irrita, quia beneficium non potest esse duorum; si vero illa in re non est valida, et in opinione tenet, sequitur illud incommodum, quod certe, quantum fieri possit, vitandum est. Unde non est dubium, quia potestas superioris ad hoc extendatur, quodque merito et rationabiliter in hoc sensu illam sententiam proferat, ac simul efficiat, ut in re ipsa erum sit id, quod per illam declaratur.

30. *Satisfit fundamentis contrariae sententiae in principio hujus puncti positae.* — Et hoc etiam confirmant conjecturae priori loco positae, et amplius non probant. Imo hinc etiam magna ex parte satisfit fundamentis primae opinionis recitatae, asserentis hanc censuram esse validam. Est enim efficax quantum ad omnes effectus, qui ad commune bonum, et

convenientem usum potestatis ligandi, ac solvendi, videri possunt necessarii, non tamen quoad omnes simpliciter. Denique declarari potest ex alia communi doctrina, quod actus facti ex jurisdictione non vera, sed communiter existimata, sunt validi, juxta legem *Barbarius*, ff. de Officio Praetoris. Nam reipublicae, vel superioris auctoritas confert illis valorem, vel potius confert jurisdictionem quoad hunc effectum propter commune bonum; ita ergo e contrario in praesenti, publica auctoritas aufert beneficium, vel simile jus propter publicam existimationem, contra rei veritatem, ratione communis boni, quod praefendum est privatae personae detrimento.

De sententia censurae injusta, et ex defectu causae, et probationis.

31. Ultimo loco dicendum superest de sententia injusta, tum ex defectu justae causae, tum in re ipsa, tum etiam in titulo et ratione ferendi sententiam, scilicet, quia iudex non solum non habet, verum etiam neque praetendit aut causatur legitimam rationem ferendi censuram, sed solum quasi ex absoluta potestate, et libera voluntate illam fert. Et hujusmodi sententia videtur mihi propriissime esse illa, quam jura dicunt continere intolerabilem errorem, ac propterea nullam esse; de quo sunt innumerati textus in titulis de Sententia excommunic., et in decret., 11, quaest. 3, quod etiam notavit Angelus, Excommunicatio, 3, num. 13. Et omnes, qui de hac materia scribunt, hoc constituunt tanquam primum principium, ut patet in auctoribus citatis superiori puncto, qui alios citant, praesertim Covarruvias et Cordubensis.

32. *Quomodo debeat constare de errore hujus censurae, ut sit nulla.* — Addunt vero fere omnes Doctores, ut haec sententia nulla sit, oportere hunc intolerabilem errorem in ipsa sententia contineri. Duobus enim modis potest iudex proferre hujusmodi sententiam. Primo, excommunicando, v. gr., Petrum, explicando in ipsa sententia causam, vel prorsus iniquam et irrationabilem, ut si excommunicet illum, quia Missam non audit quotidie; vel saltem insufficientem manifeste, ut si excommunicet, quia non audit concionem omnibus diebus festis. Et tunc dicitur error intolerabilis in ipsa sententia contineri; idemque erit, si solum exprimat iudex in sen-

gentia se suspendere, v. gr., Petrum absque ulla causa, sed tantum voluntate sua; scilicet, quia sibi non est gratus, vel quia eum odio habet. Et in his omnibus et similibus casibus est res indubitata, talem sententiam esse nullam, tam in interiori foro, ut per se clarum est, quam in exteriori, quia jus ipsum ita disponit, ut in sequentibus videbimus. Et merito, quia injustitia talis sententiæ satis publice et juridice constat, cum in ipsamet sententia contineatur; atque ita fit, ut talis sententia nullum omnino habeat effectum.

33. *Absque causa potest quis privari privilegio, jurisdictione, etc.* — Solum est observandum tam hic, quam in omnibus supra dictis, præsertim propter censuram suspensionis, hic esse sermonem de propria pœna et censura; nam secus erit de revocatione privilegii, facultatis vel jurisdictionis, quæ suo modo potest suspensio appellari, et valida erit ex sola voluntate concedentis, etiamsi ipse ex solo odio, vel ex alia iniqua causa, vel insufficiente moveatur. Quia illa, per se loquendo, non est pœna, sed est cessatio cujusdam gratiæ, et liberalitatis, aut delegationis, dependentis a voluntate donantis; et ideo mutatio ejusdem voluntatis sufficit, ut auferatur, etiamsi nulla causa vel culpa ex parte alterius interveniat. Quod secus est de propria censura suspensionis, quæ intrinsece pœna est. Et ita etiam facile cessat objectio de absolutione a censura, quæ valida est, etiamsi sola voluntate fiat ab habente potestatem absque rationabili causa. Et de indulgentia etiam, quæ potest esse valida, saltem ex parte, absque proportionata causa. Et quod dispensatio, in lege saltem positiva sine causa lata, est valida. Nam, quidquid nunc sit de veritate exemplorum, in eis est diversa ratio, eo quod sint gratiæ, quæ licet interdum fiant indebito modo respectu justitiæ legalis, seu communis boni, non continent actionem injuriosam simpliciter respectu ejus, cui conceduntur; et ideo validæ esse possunt ad aliquid operandum in illo; nam in hoc etiam fundatur, quod gratiæ ampliandæ sunt, et odia restringenda.

34. *Quid si in sententia causa non exprimitur.* — Alio modo contingit, judicem proferentem sententiam non exprimere in illa positive hunc defectum, sed quasi præcise se habere, præferendo censuram, et nullam declarando causam ejus, neque illam excludendo. Qui defectus, licet contra jus sit, per se tamen non sufficit, ut sententia nulla sit,

scilicet, ex eo solum, quod in illa scripta non fuit causa censure, ut supra dictum est ex c. 4 de Sententia excommunicat., in 6. Et ideo talis sententia ex hoc solo capite dici non potest continere intolerabilem errorem. Ac propterea censura per illam lata non videtur esse nulla, quandoquidem non est lata per sententiam nullam. Atque ita sentiunt auctores communiter, quia jura solum appellant hanc sententiam nullam, quando continet intolerabilem errorem, cap. 2, et cap. Venerabilibus, § Potest, de Sententia excommunicat., in 6. Non dicitur autem sententia continere, nisi quod in ea scriptum est. Imo in cap. Per tuas, de Sententia excommunicat., necessarium dicitur, ut in forma excommunicationis intolerabilis error sit *patenter expressus*; et in cap. Solet, eodem titulo, in 6, apertius dicitur, *intolerabilem errorem in sententia fuisse patenter expressum*.

35. Quamvis autem verum sit, talem sententiam ex vi suæ formæ non esse nullam, et ideo in exteriori foro per seipsam non posse talem judicari, tamen, si in re desit, et probata etiam non sit vera et sufficiens causa censure, et propterea in sententia taceatur, etiam in re erit talis sententia nulla. Unde si ab illa appelletur, et coram superiori iudice talis defectus probetur, sine dubio declarabitur nulla; et is, in quem lata est, non indigebit absolutione; ergo signum est a principio fuisse nullam. Item hoc probat textus Gelasii Papæ, in c. Cui est, 11, quæst. 3, in quo ponderanda sunt illa verba: *Ita ergo ea se non absolvi desideret, quæ se nullatenus perspicit obligatum*. Et ibidem in cap. Irritam, ex Concilio Carthaginensi quarto dicitur, *irritam esse injustam Episcoporum damnationem, et idcirco a Synodo retractandam*. Et similia habentur ex variis locis Augustini, in c. Cœpisti, c. Quid obest, c. Non debet, et c. Illud plane, eadem causa, et quæstione. Et ex Origene in cap. Si quis non recte, 24, quæst. 3. In quibus juribus dicitur talis sententia injusta, irrita, et nullam obligationem inducens; et in illis nulla mentio fit, quod oporteat hunc errorem esse in sententia expressum; igitur, quamvis in illa expressus non sit, erit sententia nulla in se.

36. Præterea hoc confirmant illa jura, quæ simpliciter aiunt sententiam latam contra leges, vel canones, ipso jure non subsistere, ut dicunt in cap. 4 de Re judic., et in aliis supra citatis; et non requirunt, ut talis defectus in ipsa sententia exprimat, seu quod

ea formaliter constet, esse contra leges vel canones; ergo id necesse non est, ut sententia sit nulla. Etenim contractus a privatis personis facti contra leges statuentes substantialia conditiones eorum, nulli sunt, etiam si defectus in ipsis contractibus non exprimentur, juxta regulam juris 64, in 6: *Quæ contra jus fiunt, debent pro infectis haberi*; ubi non requiritur, ut hoc exprimat. Imo, licet occultetur, et verbis apparentibus dissimuletur, non propterea validior erit contractus, ut expresse dicitur in l. Non dubium, C. de Legib.; ergo multo magis sententia lata contra jura, erit per se nulla, etiam si in ipsa defectus non exprimat, quia iudex multo magis tenetur juxta leges operari, quam privata persona; est enim custos, et executor legis.

37. *Objectio.* — *Solutio.* — Dicitur fortasse, hoc verum esse de sententia, quæ est nulla, quia est contra jus constitutionis; non vero de illa, quæ est contra jus litigatoris; plus enim requiritur, ut hæc posterior sit nulla, quam prior, ut sumitur ex c. Venerabilibus, § Sane, de Sent. excom., in 6, et ex c. Cum inter, de Re judic. Et ideo, quando sententia est nulla ex defectu jurisdictionis, citationis, aut alterius rei similis, pertinentis secundum jura ad substantialem solemnitatem sententiæ, tunc verum est sententiam esse nullam, etiam si talis defectus in ipsa non exprimat. At vero quando sententia est injusta tantum ex defectu causæ, tunc proprie dicitur esse contra jus litigatoris; ac proinde necessarium erit, ut talis error in ipsa sententia exprimat, ut insinuat in juribus supra citatis. Verumtamen contra hoc instari potest, quia etiam ipsa sententia censure, quæ absque ulla causa legitima fertur, dici merito potest contra canones et jura; nam hæc etiam prohibent, ne in aliquem feratur censura sine causa legitima, ut constat ex supra citatis, et multis, quæ habentur, 11, quæst. 3. Extatque optima epistola Leonis Papæ ad Episcopos Viennenses, estque 89, c. 6, ubi graviter reprehendit Prælatos, qui ob leves causas hujusmodi sententias proferunt. Hæc autem prohibitio videtur esse de re maxime substantiali, ad validitatem sententiæ pertinente; ergo hujusmodi error sententiæ reddet illam nullam, etiam si in ipsa non exprimat. Quod saltem verum existimo, stando in interiori foro, quidquid sit de exteriori. Quapropter, si de tali defectu satis constet ei, contra quem lata est, in conscien-

tia non tenetur ei parere, juxta superius tradita ex communi sententia; sed solum tenetur vitare scandalum, ac propterea in publico parere sententiæ, donec illam fuisse nullam publice etiam constet. Præter hanc vero obligationem nullum alium effectum habet illa sententia, ut ex dictis in superiori puncto constat a fortiori.

Corollaria ex superiori doctrina.

38. *Quot modis possit censura esse nulla.* — Atque ex his omnibus, quæ in hac dubitatione diximus, colligitur primo, quot modis possit sententia censure nulla esse; plures namque et sine methodo numerant Summistæ, ut videre licet in Angelo, Excommunicatio, 3, et Sylvestro, Excommunicatio, 2, et Antonino, 3 part., tit. 24, c. 73, § 1, ubi novem numerat causas nullitatis. Paludanus in 4, d. 18, quæst. 4, art. 4, quinque numerat; plures etiam sumi possunt ex Navarro, in c. Cum contingat, de Rescript. Alii autem communiter ad tres revocant, scilicet ad defectum jurisdictionis, vel quod appellatio fuerit ante sententiam interposita, vel quod sententia continet intolerabilem errorem. Sed ex his defectibus secundus sub primo continetur, ut supra declaratum est, unde vel distinguendi non sunt, vel distinguendi essent plures alii, ut quod censura fuerit lata ab excommunicato, vel suspenso, vel quando est lata ab intruso, vel non rite electo, vel secundum alios modos usurpandi jurisdictionem, quam quis non habet. Quod notavit D. Antoninus supra, reducens quatuor modos ultimos, quos ibi numerat, ad illum primum. Quod eadem proportionem facere posset in secundo. Et eadem ratione posset quintum revocare ad tertium; nam tertius est de intolerabili errore, et in quinto specificat quemdam errorem, scilicet, si quis excommunicetur, eo quod suo superiori declaret statutum communitatis ad illum pertinentis, ex c. Quia plerique, de Offic. ordin., in 6. Quartus item casus, quem ibi ponit, diminutus est, ut statim declarabo. Et similiter in alia divisione trimembri tertium membrum generalius est, quam illis verbis significetur, et aliud membrum deesse videtur, ut jam dicam.

39. Et ideo possumus aliter hos defectus colligere sub triplici etiam capite. Primum est, defectus jurisdictionis, sub quo varii modi continentur, ut declaratum est. Secundum est, defectus ordinis juridici substan-

tialis, ut supra etiam declaratum est. Et huc spectat, quod ex jure positivo excommunicatio major lata contra participantes absque trina monitione nulla est, ex cap. Statutum, de Sententia excommunicat., et cap. Constitutionem, eodem titulo, in 6, qui est quartus casus positus ab Antonino, et aliis; tamen manifeste continetur sub hoc membro, quia ille ordo positus est, ut substantialis in tali sententia. Tertium membrum est, ex defectu causae legitimae, ut satis declaratum est. Posset tamen secundum membrum ad tertium revocari, quia cum deficit substantialis ordo, etiam deficit vera causa, id est, vera, et sufficiens contumacia ad talem censuram requisita. Deficit (inquam) vel in re, vel saltem in iudicio, quia nimirum in illo probata non est, ut in superioribus dixi. Atque ita generatim loquendo, omnis censura erit nulla, aut ex defectu jurisdictionis, aut ex defectu causae legitimae. Utraque vero subdistingui potest; nam aliquando est nulla tam in re, quam in publica scientia, et existimatione aliorum; aliquando vero est nulla tantum in re, non tamen in aliorum existimatione, quod variis modis accidit, ut ex superioribus patet. E contrario vero non videtur dari sententia censuræ, quæ in se valida sit, et in existimatione, seu scientia publica habeatur nulla; nam licet contingere possit talem sententiam apud multos errantes, aut prave affectos non haberi validam, cum tamen juridice lata esse debeat, ex se, ac per se loquendo, secum affert sufficientem scientiam publicam sui valoris et efficacitatis.

40. *Quot modis possit sententia valida esse injusta.* — Secundo colligitur ex dictis, quot modis esse possit sententia injusta, quamvis nulla non sit; suppono enim id, quod certum, et clarum est, omnem sententiam censuræ nullam, esse etiam injustam; sed ab hac distingui solet sententia pure injusta, id est, non nulla, et solent etiam distingui varii modi ejus; ego tamen vix invenio nisi unum. Primus enim modus assignari solet de sententia lata a iudice iniqua intentione ex odio, vel alia simili causa. Verumtamen, si ex illa intentione non oriatur alia injuria, talis sententia non erit proprie injusta, prout nunc loquimur, sed solum prout justitia generaliter dicitur de omni virtute, et injusta dicitur omnis actio, quæ moraliter bona non est, quod quidem ad rem præsentem parum refert, ut per se constat. Secundus modus est, quando sententia est lata non servato acci-

dentali ordine juris; et hic est proprius, et fere unicus modus talis sententiæ injustæ, quæ sic vocabitur, quatenus justitiæ legali opponitur, non propter injuriam contra commutativam, ut supra declaratum est. Et hæc est ratio a priori, ob quam talis sententia neque ex natura rei invalida est, neque etiam ex jure positivo, quia in illo non petitur talis conditio, ut substantialis. Tertius modus hujus sententiæ addi potest, quando in re quidem continet inæqualitatem et injuriam, tamen secundum allegata et probata justa est; sed illa sententia, ut dixi, non est simpliciter valida, sed tantum secundum quid. Unde videtur esse tanquam medium quoddam inter sententiam simpliciter validam, vel simpliciter nullam. Et merito, quia etiam est quodammodo media inter simpliciter justam, et simpliciter injustam, etiam respectu commutativæ justitiæ; utrumque enim participat secundum habitudinem ad diversum forum. Et dicere possumus, esse justam ex parte actionis, injustam vero ex parte rei.

41. *Quomodo intelligendum sit Gregorii axioma: Sententia Pastoris, sive justa, sive injusta, timenda est.* — Quomodo locum habeat in sententia injusta et valida. — Tertio intelligitur ex dictis, quo sensu accipienda sit celebris illa sententia Gregorii, homil. 26 in Evangel., quæ refertur a Gratiano, 41, quæst. 3, c. 4: *Sententia Pastoris, sive justa, sive injusta, timenda est*; in qua fundantur, qui absolute, et sine distinctione affirmant, quamcumque censuram, quantumvis injustam, validam esse. Hanc vero propositionem ita absolute prolatam, ut erroneam damnat Gerson, 4 tomo; Opusc. peculiari de hac re. Et merito, quia ex aliis multis juribus, et ratione naturali est evidens, non omnem sententiam injustam posse esse validam. Estque textus expressus in c. Cum contingat, de Offic. deleg. Unde nullus Doctorum oppositam affirmavit, sed solum indefinite, non omnem sententiam injustam, invalidam esse. Et hoc ad summum colligitur ex illa sententia Gregorii. Quocirca, primum omnium verum habet in sententia injusta, quæ valida est. Ita ut sensus sit, etiamsi superior inique ferat sententiam, vel ex prava intentione, vel ex temerario ordine procedendi, nihilominus iustus sententiam, si vera sententia sit, timendam esse; et sic est clarissima veritas, quia talis sententia verè ligat. Juxta quam interpretationem non oportebit dictum illud extendere ad sententiam sic injustam, ut sit etiam nulla,

quia illa non est sententia. Sicut D. Thom. dixit, iudicium injustum non esse iudicium. Et ideo de eadem sententia recte intelligitur, quod dixit Urbanus P., in sua epist. decret., c. 5: *Valde timenda est sententia Episcopi, licet injuste liget aliquem*. Recte enim exponitur de sententia, quæ non obstante injustitia, retinet veritatem sententiæ, et consequenter vim ligandi.

42. *Quomodo habeat locum in sententia nulla occulte.* — Addo vero ulterius, dictum illud etiam habere locum in sententia ita injusta, ut in re sit nulla, quando certo non constat de ejus nullitate; nam in dubiis obediendum est superiori, ut supra dicebamus de lege dubia. Quamvis nonnulla differentia intercedere videatur inter legem præcipientem et sententiam punientem; nam lex, per se loquendo, dirigit ad bonum; unde fit, ut, quando non constat, id, quod præcipit, esse malum, præsumatur bonum, eique obediatur, cum etiam in hoc nullum morale periculum aut nocuum subdito immineat. At vero sententia puniens, si executioni mandetur, infert malum; et ideo videtur subditus quoad hoc habere majus jus, ut in dubio se indemnem teneatur. Sed nihilominus verum est, sententiam sic dubiam timendam esse et servandam, quia jus commune præferendum est privato; hoc autem ad commune bonum et conveniens regimen Ecclesiæ necessarium est.

43. *Qua ratione comprehendat sententiam evidenter nullam.* — Denique addo, etiamsi sententia sit injusta et nulla, idque evidenter constet subdito, adhuc timendam esse, vel ut eam non contemnat in exteriori foro, si forte in illo sit valida, vel ut non cum aliorum scandalo, si forte alii ignorent illius defectum, vel certe, ut licet omnia publica sint et nota, non propterea ita sententiam, vel præceptum superioris despiciat, ut ipsum etiam superior et potestatem ejus contemnere videatur, sed cum debito moderamine ac reverentia quadam jure suo utatur. Atque ita in omni sententia injusta Pastoris verum habebit, quod sit timenda; non tamen in omnibus æqualiter, sed accommodate in singulis.

SECTIO VIII.

Utrum ignorantia invincibilis præcepti impediat censuram per illud impositam.

4. Hanc quæstionem supra remisimus in hunc locum, quoniam necessaria est ad complementum hujus disputationis et cognitionis

causæ, quæ ad censuram sufficit, vel excusationis ejus, quæ frequenter intervenire potest. Ubi advertendum est, aliud esse agere de ignorantia, quæ antecedit censuram; aliud vero de ignorantia, quæ subsequitur et excusare potest violationem ipsius censuræ. De hac dicturi sumus infra, disputat. 7; hic vero agendum est de priori; et simul obiter explicabimus, an vis, metus aut aliquid aliud hujusmodi possit similem excusationem afferre; in illis enim vere nulla est difficultas; et ideo necesse non est proprias de illis quæstiones instituere; nam ex similitudine rationis facile possunt cursim expediri.

2. Igitur distinguere in primis oportet inter censuram latam ipso facto, sive a jure, sive sub conditione de observando quocumque præcepto (nam in his omnibus eadem est ratio, ut sæpe in superioribus dixi, et in præsentibus etiam ex dicendis erit evidens), et inter censuram absolute latam per sententiam iudicis; nam de hac est specialis ratio, ac propterea de illa in fine dicemus. Rursus advertendum est, præceptum, cui conjungitur censura, aliquando esse pure humanum, ut, v. gr., si detur præceptum jejunandi sub excommunicatione; aliquando vero esse etiam divinum, seu naturale, ut cum percussio clerici, vel simonia, aut usura sub censura prohibetur; inter quæ hoc differt, quod in priori ignorantia invincibilis Ecclesiastici præcepti omnino excusat culpam, in posteriori vero minime, quia, licet ignoretur specialis prohibitio Ecclesiæ, relinquatur culpa contra jus naturale vel divinum.

Divisiones ignorantie.

3. *Ignorantia alia juris, alia facti.* — Præterea præmittendæ sunt distinctiones de ignorantia. Una est ex parte objecti, seu materiæ, quomodo distingui solet ignorantia facti et juris. Facti appellatur, quando ex actione hominis aliquod factum sequitur, quod nec prævisum, nec cogitatum fuit, ut cum quis occidit hominem, putans se occidere feram. Ignorantia juris appellatur, quando lex vel prohibitio ad hominis notitiam non pervenit. Et hæc rursus subdistingui potest in præsentibus, nam aliquando potest ignorari totum præceptum quoad prohibitionem seu obligationem actus, et quoad censuram; aliquando vero cognito præcepto, potest ignorari, quod sub censura latum sit.

4. *De divisione ignorantie in vincibilem et invincibilem.* — Alia distinctio est ex parte